

Znalostná ekonomika ako rozhodujúci predpoklad rastu konkurencieschopnosti ekonomiky (príklad Číny)

ZSVS: Fórum inžinierov a technikov Slovenska

24. apríla 2014

Prof. Ing. Peter Baláž, PhD.,
Katedra Medzinárodného obchodu
Obchodná fakulta Ekonomickej univerzity v
Bratislave

„Osud národov (štátov) a podnikov je vzájomne prepojený, čo je trend, ktorý posilnila komunikácia a globalizácia... Ako štáty, tak aj podniky žijú vo svete konkurencie, ktorý mení svoje pravidlá hry. Hranice medzi krajinami strácajú svoj význam, idey, hodnoty i skúsenosti sa voľne pohybujú od jednej krajiny k druhej. Pojem konkurencieschopnosť je teda výsledkom novo vznikajúceho prostredia: nazerá na štáty a podniky z globálnejšieho a ucelenejšieho (holistického) pohľadu. Holizmus je definovaný ako sklon prírody vytvárať organizované celky, ktoré predstavujú viac než sumu prvkov, z ktorých sa skladajú.“

S. Garelli, IMD Business school

„Globalizácia dala vzniknúť v rozsiahlej miere javu transnacionálne podnikanie, to dalo vzniknúť postupujúcej inverzii úlohy štátov a transnacionálnych korporácií (TNK). Štáty postupne prestávajú byť usporiadateľmi hospodárskej súťaže a stávajú sa účastníkmi súťaže o priazeň podnikateľských subjektov a prilákanie ich na svoje územie, TNK postupne prestávajú byť účastníkmi hospodárskej súťaže usporiadanej národnými štátmi a stávajú sa usporiadateľmi súťaže pre národné štáty o dosahovanie najvyššej konkurencieschopnosti“

E. Klvačová, Newton College, Brno

Čo treba chápať pod konkurencieschopnosťou?

Z historického pohľadu sa konkurencieschopnosť na makroekonomickej úrovni, hlavne v prípade krajín s malým rozmerom, označuje ako exportná výkonnosť danej krajiny. Ak firmy strácajú podiel na zahraničných trhoch, je to vďaka ich nízkej úrovni. Ak krajina dosahuje vonkajšiu nerovnováhu, t.j. rastie deficit bežného účtu, hovoríme o jej poklese. V roku 2013 bol podiel exportu (importu) SR na vytvorenom HDP cca 95 % (68%). Prevažnú časť z neho zabezpečovali priamo a nepriamo zahraniční investori (cca 4/5).

Konkurencieschopnosť SR tak možno *in media res* chápať len ako konkurencieschopnosť investorov a len nepriamo podľa nej možno hodnotiť našu dlhodobú medzinárodnú pozíciu.

Svetové hospodárstvo je už siedmym rokom v hlbkej hospodárskej kríze. Je to kríza finančná, hospodárska, hodnotová alebo civilizačná? Koho sa najviac dotýka? Kto sa na ňu najlepšie adaptoval?

Poradie 2012	Poradie 2011	Krajina	Skóre 2012	Poradie 2012	Poradie 2011	Krajina	Skóre 2012
1	1	Hongkong	100	15	9	Austrália	83.18
2	1	USA	97.75	16	28	SAE	82.49
3	5	Švajčiarsko	96.68	17	15	Fínsko	82.47
4	3	Singapur	95.92	18	20	Veľká Británia	80.14
5	4	Švédsko	91.39	19	17	Izrael	78.57
6	7	Kanada	90.29	20	24	Írsko	78.47
7	6	Tchajwan	89.96	21	18	Rakúsko	77.67
8	13	Nórsko	89.67	23	19	Čína	75.76
9	10	Nemecko	89.26	24	21	N. Zéland	74.88
10	8	Katar	88.48	45		Poľsko	58.44
11	14	Holandsko	87.16	49		SR	56.84
12	11	Luxembursko	86.05	54		Maďarsko	53.78
13	12	Dánsko	84.88	75		ČR	48.26
14	16	Malajzia	84.22				

Čo je to vlastne konkurencieschopnosť?

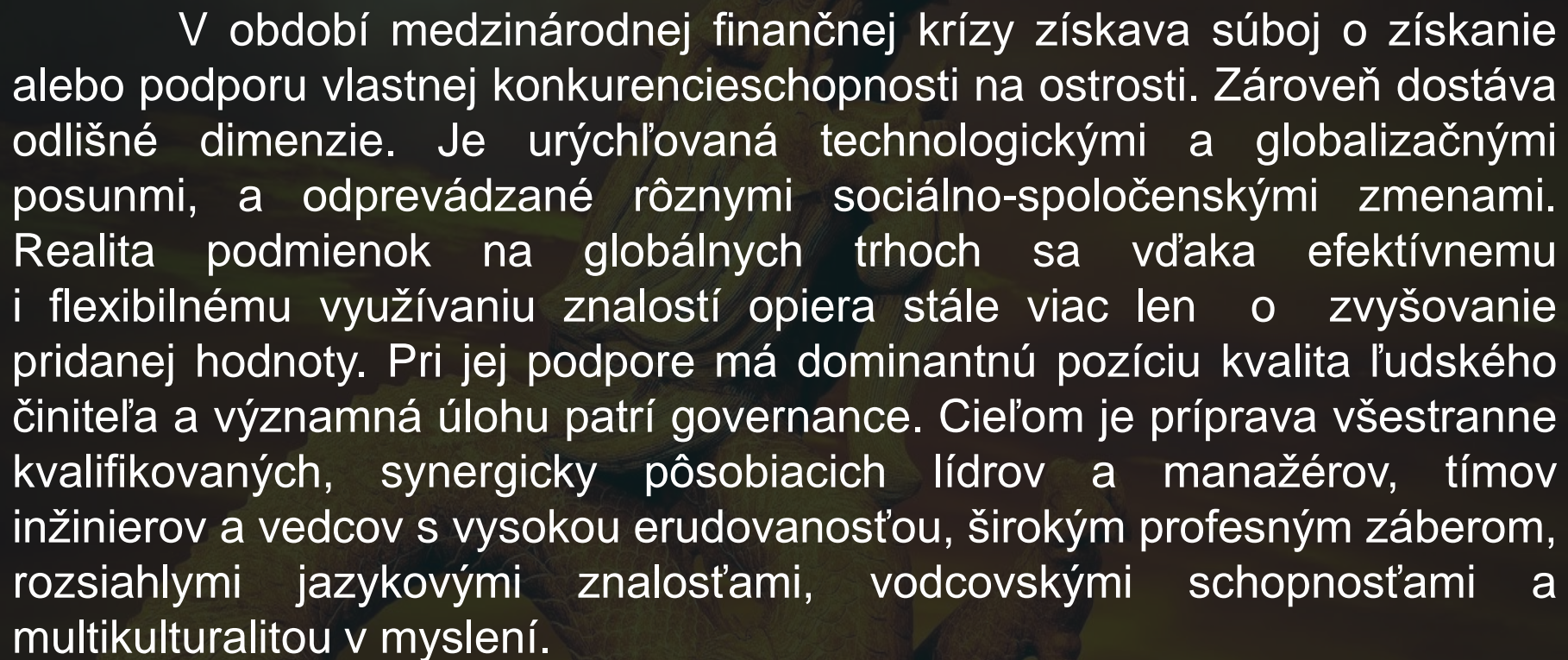
Definície konkurencieschopnosti	Zdroj
<i>"Firma je konkurencieschopná, ak dokáže vyrábať produkty a služby lepšej kvality a s nižšími nákladmi, ako jej domáci a zahraničný konkurenti. Je synonymom firemnej dlhodobej ziskovosti a jej schopnosti odmeňovať jej zamestnancov a dosahovať vyššie výnosy pre jej vlastníkov."</i>	Report of the Select Committee of the House of Lords on Overseas Trade, 1985
<i>"Národná konkurencieschopnosť hovorí o schopnosti krajiny vytvárať, produkovať, distribuovať produkty v medzinárodnom obchode za zvyšovania návratnosti z jej zdrojov."</i>	Scott, B. R. and Lodge, G. C., "US Competitiveness in the world economy", 1985
<i>"Konkurencieschopnosť zahŕňa schopnosť (dosahovanie cieľov za najnižšie možné náklady) a efektívnosť (stanovenie správnych cieľov). V tomto výbere priemyselných cieľov, ktoré sú rozhodujúce. Konkurencieschopnosť zahŕňa ako ciele tak i prostriedky na ich dosiahnutie."</i>	Buckley, P. J., "Measures of International Competitiveness: A critical Survey", Journal of Marketing Management, 1988.
<i>"Súčasná a budúca schopnosť a príležitosť pre podnikateľov vytvárať produkty, ktorých cena a necenové kvality budú atraktívnejšie ako produkty zahraničných a domácich konkurentov."</i>	European Management Produce and Market-World Competitiveness Report), 1991, IMD a WEF
<i>"Schopnosť produkovať tovary a služby na základe požiadaviek medzinárodných trhov a dosahovanie určitého životného štandardu obyvateľov pričom v oboch prípadoch ide o dlhodobu udržateľný trend"</i>	Prvá správa pre prezidenta a Kongres, Americký výbor pre Konkurenčnú politiku, 1992.
<i>"Konkurencieschopnosť je relatívna a nie absolútna. Závisí od hodnôt ako akcionárov tak i zákazníkov, finančnej sily, ktorá determinuje schopnosť konať a reagovať v konkurenčnom prostredí a potenciál ľudí a technológie v implementácii nevyhnutných strategických zmien. Môže byť udržateľná len v prípade určitej rovnováhy medzi týmito faktormi."</i>	Feurer, R. and Chaharbaghi, K., "Management Decision", 1994
<i>"Konkurencieschopnosť implikuje prvky produktivity, efektivity a ziskovosti. Ale nie je výsledkom ani cieľom. Je to silný nástroj na dosiahnutie nárastu životného štandardu a bohatstva nástroj na dosahovanie cieľov. Vo všeobecnosti nárast produktivity a efektivity v kontexte medzinárodnej špecializácie, poskytuje bázu pre nárast príjmov obyvateľov nie vďaka inflácii."</i>	Competitiveness Advisory Group (Ciampi Group) Enhancing Europe Competitiveness". Prvá správa pre predsedu Európskej komisie, Predsedov vlád a hlavy jednotlivých štátov. Jún 1995

Čo je to vlastne konkurencieschopnosť?

Definície konkurencieschopnosti	Zdroj
<i>"Konkurencieschopnosť by mala byť chápaná ako základný nástroj na zvyšovanie životného štandardu, poskytovanie práce nezamestnaným a znižovanie chudoby."</i>	Competitiveness Advisory Group (Ciampi Group) Enhancing Europe Competitiveness". Prvá správa pre predsedu Európskej komisie, Predsedov vlád a hlavy jednotlivých štátov. Jún 1995
<i>"Podporovanie schopnosti spoločností, odvetví, regiónov, národov, supranárodných regiónov generovať, pričom sú vystavené medzinárodnej konkurencieschopnosti, relatívne vysokú úroveň príjmov a zamestnanosti."</i>	OECD, "Priemyselná konkurencieschopnosť: Hodnotenie Podnikateľského Prostredia v Globálnej Ekonomike", 1996
<i>"Schopnosť krajiny dosahovať vysokú a udržateľnú mieru rastu HDP per capita."</i>	Svetové ekonomické fórum (WEF), Global Competitiveness Report, 1996
<i>"Oblasť ekonomickej vedy, ktorá analyzuje fakty a politiky, ktoré formujú schopnosť národa vytvárať a udržiavať prostredie, ktoré podporuje tvorbu hodnôt svojich podnikov a viac prosperity pre svojich občanov."</i>	World competitiveness yearbook, IMD 2003
<i>„Súbor inštitúcií, politik a faktorov, ktoré určujú úroveň produktivity krajiny. Úroveň produktivity následne stanovuje udržateľnú úroveň prosperity, ktorá môže byť ekonomikou dosahovaná"</i>	World Economic Forum, Global Competitiveness Report 2009/2010
<i>"Konkurencieschopnosť je úroveň v ktorej národ dokáže v slobodnom trhu a dobrých konkurenčných podmienkach, produkovať tovary a služby pričom splňajú požiadavky trhu a simultánne udržiavajú, resp. zvyšujú úroveň reálneho príjmu obyvateľov v dlhom období."</i>	OECD
<i>"Konkurencieschopnosť priemyslu je schopnosť spoločnosti alebo odvetvia reagovať na výzvy zo strany konkurentov."</i>	US Energy
<i>Konkurenčná výhoda na firemnej úrovni je schopnosť konzistentne a so ziskom prinášať produkty a služby, ktoré zákazníci ochotne preferujú pred produktmi konkurentov."</i>	Úrad pre spoločnosti, obchod a zamestnanosť, Veľká Británia
<i>"Je chápaná ako udržateľný rast životnej úrovne krajiny, alebo regiónu a čo najnižšia možná nedobrovoľná nezamestnanosť. Predstavuje celkovú ekonomickú výkonnosť krajiny meranú v rozsahu schopnosti krajiny poskytnúť svojim občanom rast ich životného štandardu na udržateľnej báze a široký prístup k pracovným pozíciám pre tých, ktorí sú ochotní pracovať"</i>	European Competitiveness Report

V období medzinárodnej finančnej krízy získava súboj o získanie alebo podporu vlastnej konkurencieschopnosti na ostrosti. Zároveň dostáva odlišné dimenzie. Je urýchľovaná technologickými a globalizačnými posunmi, a odprevádzané rôznymi sociálno-spoločenskými zmenami. Realita podmienok na globálnych trhoch sa vďaka efektívnemu i flexibilnému využívaniu znalostí opiera stále viac len o zvyšovanie pridanej hodnoty. Pri jej podpore má dominantnú pozíciu kvalita ľudského činiteľa a významná úlohu patrí governance. Cieľom je príprava všestranne kvalifikovaných, synergicky pôsobiacich lídrov a manažérov, tímov inžinierov a vedcov s vysokou erudovanosťou, širokým profesným záberom, rozsiahlymi jazykovými znalosťami, vodcovskými schopnosťami a multikulturalitou v myslení.

Kam smerujú líderské inštitúcie v oblasti vzdelávania vo svet?

Orientujú sa na podporu univerzít a ich výskumného zázemia, ako na špecializované vedecko-výskumné subjekty, príp. upravujú zákonodarstvo tak, aby získavali efektívne zdroje z privátneho sektora, alebo sa mohli refinancovať. Dôvodov je viacero:

- **Prvým** je, že vzdelávacie inštitúcie „produkujú“ nielen vedecké poznatky, ale aj odborníkov, ktorí sú ich schopní ďalej rozvíjať. V tejto symbióze tak riešia vysoko inovatívnu obnovu vlastných „*pracovných síl*.“ Každá krajina, či firma (VŠ) sa snaží chrániť svoje zdroje, ale sotva si ich môže zachovať, keď ich nemá dostatok, príp. sú je odobraté skôr ako vôbec prišla na to čo, či lepšie povedané koho či čo si má vôbec chrániť.
- **Druhým** je, že talentovaní uchádzači o vedu priťahuje najsofistikovanejšie vzdelávacie inštitúcie, s potrebným medzinárodným renomé a dostatočnými finančnými zdrojmi, schopné garantovať svojim absolventom budúcu úspešnú samo realizáciu a nadobudnutie perspektívnych poznatkov. Tí si na druhej strane uvedomujú hodnotu správnej investície a systém ich do toho aj „*tlačí*.“

Kam smerujú líderské inštitúcie v oblasti vzdelávania vo svet?

- **Tretím** je, že celá svetová ekonomika sa síce rýchlo liberalizuje, pritom ale vytvára silné antidumpingové ochranné opatrenia, voči hospodárskym škodám, ktoré by im spôsobovali iné krajiny. Voči priamym štátnym a firemným „subvenciam“ na podporu vedy a vzdelávania vlastných VŠ vystupovať nemožno, a to aj napriek tomu, že sú vlastne určitou formou proexportnej podpory. Takáto podpora prináša mnoho priamych i nepriamych efektov, ktoré v konečnom dôsledku rozhodujú o tom, kto si ako stojí v súboji o domáce i medzinárodné trhy i o tom ako rýchlo sociálne a spoločensky tá či oná krajina napreduje.
- **Štvrtým** je presun reálnych centier ekonomickej sily z rozvinutých do rýchlo sa rozvíjajúcich krajín. Tie si rýchlo osvojujú existujúce know-how a využívajú lacné produkčné predpoklady na „vytláčanie“ tradičných producentov z ich pozícií na medzinárodných trhoch. Ukazuje sa, že jediným spôsobom ako v tejto súťaži uspieť je urýchliť produkciu inovácií a technologického progresu a ich komerčného využívania. Teda znalostná ekonomika.

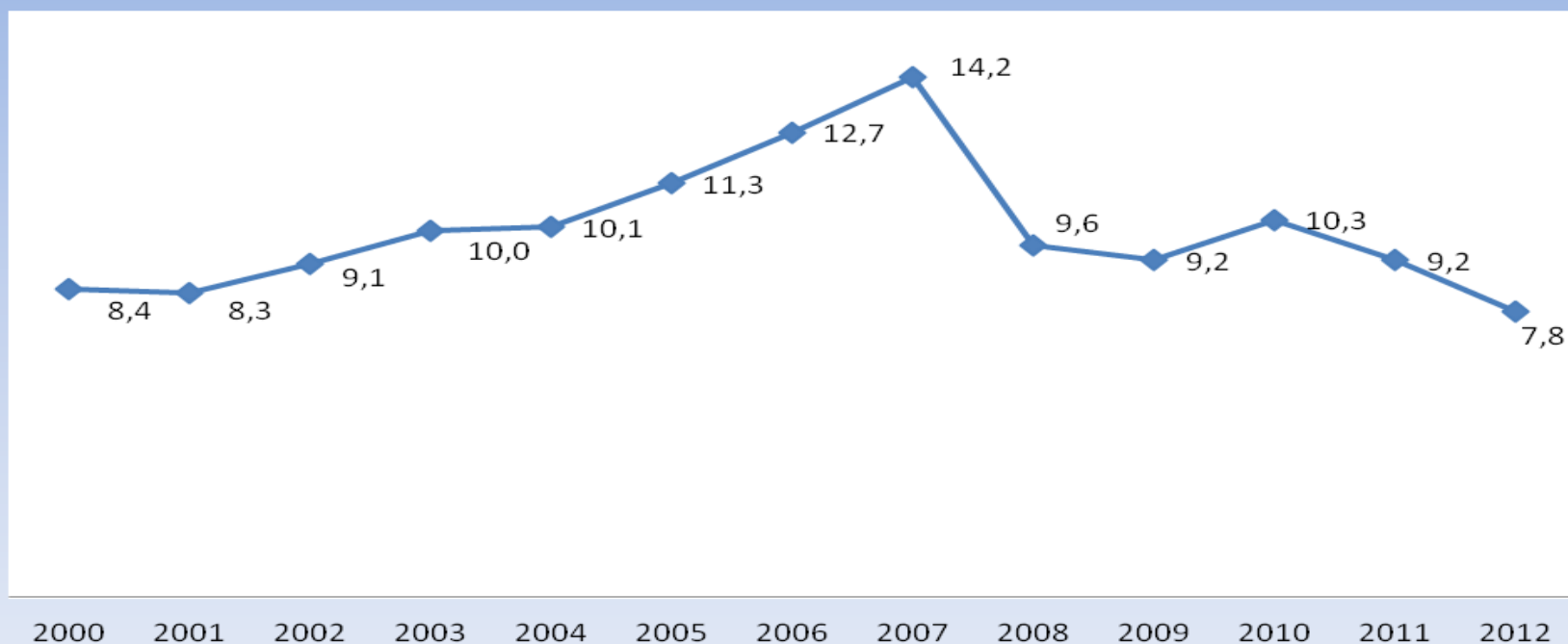

Čínska ekonomika už vyše dekádu patrí k najrýchlejšie rastúcim na svete

Začína konkurovať aj v oblasti high tec a dobieha aj najvyspelejšie ekonomiky. Využíva k tomu obrovský rast vývozu a dovoz, prílev a stále viac aj odlev investícií a rozsiahle štrukturálne zmeny vychádzajúce z presadzovania dlhodobej hospodárskej stratégie, uplatňujúc vlastné komparatívne výhody a dominantnú podporu sektoru vzdelávania a vedy.

Tempo medziročného rastu HDP čínskej ekonomiky (2000 – 2012, v %)

China GDP Growth Rates

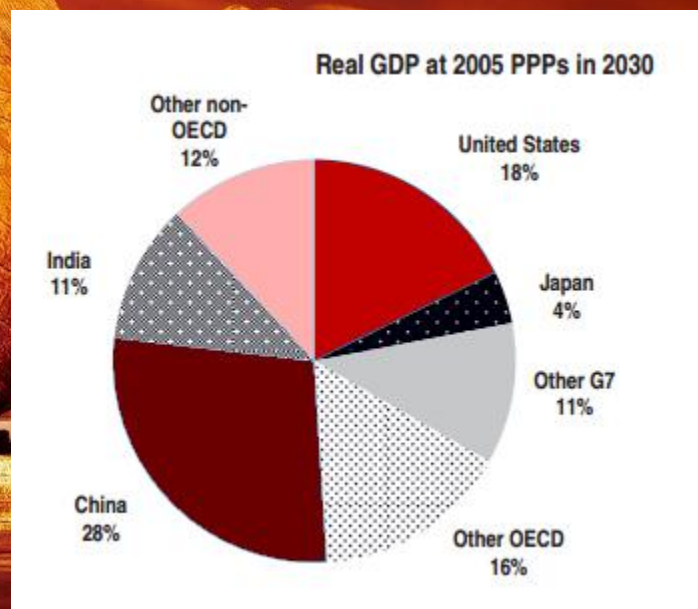
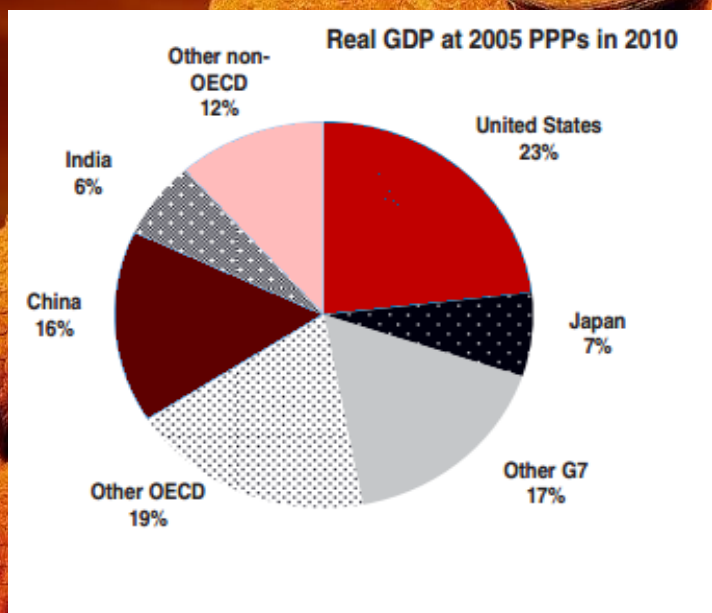

Súčasná a prognózovaná pozícia čínskej ekonomiky

V roku 2012 dosiahol vytvorený HDP Číny (PPP) 12,3 mld. \$ (USA 15,6 mld. \$) a jej podiel na jeho celosvetovom objeme bol 15,0 % (18,9 %), pri jeho trvale dosahovanom priemernom medzročnom raste cca 8 – 10 % (USA 2 %) je nespochybniteľný.

Proces dobiehania USA pokračuje. Pravdepodobne už v roku 2013 predbehne USA nielen v objeme vyvezeného tovaru, ale aj pokiaľ ide o kumulovaný vývoz tovaru a služieb. V roku 2016 má Čína dobehnúť USA pokiaľ ide o objem HDP (v PPP).

Význam vzdelávania

Hrá v transformácii čínskej ekonomiky a príprave pracovnej sily stále dominantnejšiu úlohu.

1. Čínska vláda aj v období, keď ekonomiku *ťahala* produkcia s nízkou mierou pridanej hodnoty, nestratila zo zreteľa potrebu zabezpečiť vzdelanie čo najširšiemu počtu obyvateľstva.
2. Lepšie vzdelanie pritiaхло investorov so sofistikovanejšími produkciami a v konečnom dôsledku sa to prejavilo vo vyššom raste produktivity práce a vyššej pridanej hodnote
3. Štátne výdavky na vedu a výskum vzrástli od roku 2001 do 2006 o 19 % a dosiahli 86,8 mld. \$. V roku 2008 podiel štátnych výdavkov na vedu a výskum dosiahol takmer úroveň EÚ-27, v roku 2011 - 133,2 mld. \$. Cieľom je zvyšovať investovanie do vzdelávacieho systému ročne až na úroveň minimálne 3 % z HDP.
4. Tempo modernizácie Číny, pokiaľ ide o vzdelávací systém, je aj v súčasnosti oveľa vyššie ako u jej bývalých ekonomických konkurentov. Prejavuje oveľa väčšiu otvorenosť a univerzitná špička má významné personálne väzby na prestížne univerzity v USA a v Európe. Na čínskych VŠ je 6 miliónov študentov, cca 1,6 mil. študentov v postgraduálnom štúdiu a desiatky tisíc sú štipendistami v USA a v Európe. Podiel študentov z Greater China tvorí cca 50 % zahraničných vysokoškolákov v USA.

Aký je výsledok ?

V roku 2011 bolo v Číne prijatých celkom 526 tisíc patentových žiadostí na nové vynálezy, 76,7 % od domácich žiadateľov (SR menej ako 200). Bolo udelených milión patentov, domáce 90 %. Globálny inovačný index (2011) zaradil Čínu na 29. miesto zo 125 krajín. V indexe inovačného výstupu 14. miesto (oproti roku 2009 posun o osem miest vyššie). V Top 100 univerzít vo svete, podľa „*šanghajskeho i harvardského*“ rebríčka, sa objavuje stále viac univerzít z Greater China.

Konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky a úlohy vysokých škôl

„Niektorí vedci tvrdia, že sú až iť nemajú štáty, ale podniky. Nie je pochybnosť o tom, že konkurencieschopné podniky sú hlavným motorom konkurencieschopnosti krajiny. Ale ta posledných dvadsať rokov vzrástla ekonomická zodpovednosť vlád, či už k lepšiemu, či horšiemu, do takej miery, že je jednoducho nemožné ignorovať vplyv, ktorý majú štáty na moderné ekonomiky. Štáty menia prostredie, v ktorom podniky pôsobia a ovplyvňujú tak ich konkurencieschopnosť. Významná časť konkurencieschopnosti určitých krajín dnes plynie z agresívnych incentívnych politík, uskutočňovaných s cieľom prilákania zahraničných investorov.“

S. Garelli, , IMD Business school

Aká je situácia slovenského vzdelávacieho sektora zodpovedného za zvyšovanie vlastnej konkurencieschopnosti?

Správne a pôvodne strategicky aj opodstatnené smerovanie VŠ a univerzít bolo postupne nulifikované zvonku tým, že každý nový vládny tím priniesol pre tieto inštitúcie iné priority a úlohy, ale nikdy nie viac zdrojov. Skoro vždy v svojej podstate popierali tie predošlé. Menila sa len intenzita snáh o ich presadzovanie vyvolaná akútnosťou zabezpečovania iných strategických plánov, ktoré sa rýchlo menili na operatívne a diferencovaných politických ambícií. Pritom nebola nastavená žiadna dlhodobá stratégia zohľadňujúca reálne možnosti napredovania slovenskej ekonomiky a jej konkurencieschopnosti, ktorú by kontinuálne rešpektovali a podporovali. Porovnávanie výsledkov VŠ, pokiaľ ho v nanesených súvislostiach ešte vôbec niekto bral do úvahy, sa väčšinou odvíjalo len od výšky previsu medzi počtom každoročne prihlasovaných a prijatých študentov, počtu profesorov, počtu riešených výskumných úloh a programov alebo výstupov, ktoré boli často pre celkovú rozvojovú stratégiu sekundárne.

Čo na to slovenské vlády a ministerstvo školstva?

Pre pokrývanie rastúcich požiadaviek na vzdelávanie a rozvoj vedecko-výskumnej základne a v konečnom dôsledku aj pre rýchlejšie koncipovanie znalostnej ekonomiky sa najdôležitejším prvkom stalo zakladanie súkromných VŠ. Pôvodné predstavy zdôvodňujúce zmysel ich existencie spočívali v tom, že budú dôležitým nástrojom budiacim z letargie štátne univerzity, zároveň zväčšenie vzdelávacích kapacít, vytvoria priestor pre nadštandardné vzdelávanie študentov a rozšíria diapazón oblastí a foriem vzdelávania. Spomedzi nich budú vznikať aj elitné školy schopné zapojiť sa do medzinárodných vzdelávacích štruktúr, čo zväčší záujem podnikovej sféry o ich vedecko-výskumné výstupy.

Aká je realita? Na prevažnej väčšine na nich študujú študenti, ktorí sa nedostali na štátne VŠ. Aké majú súčasná motivácia ich existencie? Spravidla vždy na nimi stoja skupinové ekonomické, politické, či regionálne záujmy. Majú vždy svojho „*krstného*“ otca často spomedzi politických a mocenských štruktúr, ale pravdepodobne aj najvyšších funkcionárov univerzít a ministerstiev.

Je riešením problémov slovenského školstva medzinárodná akreditácia VŠ?

(Ak áno, k čomu by mala slúžiť, akú má vykonávaciu silu a pripseje k získaniu nových finančných zdrojov?)

Na jednej strane poskytuje určité rámce umožňujúce porovnávať sa so zahraničnými VŠ, na strane druhej neberie do úvahy ich určité vývojové „špecifiká“ na Slovensku. Hodnotiaci zahraniční odborníci, sú tiež nositeľmi určitých národných, alebo aj iných záujmov, a ich vlastné VŠ v konkurenčnom prostredí „kto z koho“ pracujú už mnoho rokov. Stále prázdnejšie a pritom kvalitné západoeurópske univerzity sú dnes doslova „hladné“ po motivovanej a vzdelanej mládeži z „Východu.“ Znalostná ekonomika ako spása pre EÚ, ale aj pre rozvíjajúce sa krajiny, si žiada stále viac talentovaných odborníkov.

Štát nemá sľubnejšiu investíciu, ale pritom z dôvodu neopodstatnenej kolportácie a nedostatku zdrojov, popiera svoju rozhodovaciu funkciu v duchu: „Komu koľko a za čo, ale všetkým paušálne rovnako málo,“ čo vyúsťuje už tretiu dekádu do tvorby provizórií. Tie vyčerpávajú z VŠ zvyšky záujmu udržovať kvalitu, dosahovať lepšie výsledky, zapájať sa do nových rozvojových programov a hľadať rôzne ďalšie príležitosti, ktoré by umožnili diferencovane zvýšiť ich prestíž .

Záver

Sú univerzity a vzdelávací systém vôbec na prevzatie takejto zodpovednosti reálne pripravené?

Pravdepodobne nie.

Aký je Váš názor???

„Netreba ale stratiť zo zreteľa, že: „Hrubý domáci produkt (konkurencieschopnosť -pozn. autora) nezohľadňuje zdravie našich detí, kvalitu ich vzdelania alebo ich radosť pri hre. Neobsahuje krásu poézie, silu našich manželstiev, inteligentnosť verejných diskusií alebo integritu našich úradníkov. Nemeria náš dôvtip ani odvalu, múdrosť ani učenie sa, súcitiť ani oddanosť našej krajine, skrátka meria všetko, okrem toho, čo robí život zmysluplným.“

R. F. Kennedy, senátor USA

Ďakujem Vám za pozornosť